

Five-Factor Personality Traits as a Predictor of Self-Efficacy Perceptions in Pre-service Teachers

Hüseyin Hüsnu BAHAR**, Mücahit KAĞAN**

Received date: 15.03.2018

Accepted date: 21.11.2018

Abstract

In this study, the relationship between the self-efficacy perceptions of the pre-service teachers and the five factor personality traits were examined. The research was carried out in the relational scanning model, and research group was formed with a total of 318 pre-service teachers, 176 male and 142 females, studying at the third and fourth grades of seven different teacher training programs in the Faculties of Education. As data collection tools, Adjective-Based Personality Test (ABPT) developed based on the Five Factor Theory and Teacher Self Efficacy Scale (TSES) were used in the study. Multiple linear regression analysis was performed to answer the research questions. According to the results obtained from the research; emotional imbalance, openness to experience, and responsibility variables were found to be the predictor of Perception of Self-Efficacy towards Student Participation; variables of extroversion and responsibility to be the positive predictor of Perception of Self-efficacy Toward Classroom Management; variable of neurotism to be negative predictor and the variable of docility to be non-predictor. In the study, variables of extroversion, openness to experience and responsibility were found to predict the perceptions of teacher self-efficacy in positive way, however emotional neurotism in negative way, and variable of docility was found not to be predictor of perceptions of teacher self-efficacy.

Keywords: Five factor personality traits, perception of self-efficacy, pre-service teachers.

* Erzincan Binali Yıldırım University, Faculty of Education, Department of Educational Sciences, Erzincan, Turkey; e-mail: hhbahar@erkzincan.edu.tr

** Erzincan Binali Yıldırım University, Faculty of Education, Department of Educational Sciences, Erzincan, Turkey; e-mail: mkagan@erkzincan.edu.tr

Öğretmen Adaylarında Öz-yeterlik Algılarının Yordayıcısı Olarak Beş Faktör Kişilik Özellikleri

Hüseyin Hüsnü BAHAR*, Mücahit KAĞAN**

Geliş tarihi: 15.03.2018

Kabul tarihi: 21.11.2018

Öz

Bu araştırmada, öğretmen adaylarının öz-yeterlik algıları ile beş faktör kişilik özellikleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma, ilişkisel tarama modelinde gerçekleştirilmiş olup, araştırma grubunu yedi farklı öğretmen yetiştirme programının üçüncü ve dördüncü sınıflarında öğrenim gören 176 erkek, 142 kadın olmak üzere toplam 318 eğitim fakültesi öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama araçları olarak, Beş Faktör Kuramına dayalı olarak geliştirilen Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi (SDKT), Öğretmen Öz-yeterlik Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sorularını cevaplamak için çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre; duygusal dengesizlik, deneyime açıklık ve sorumluluk değişkenleri Öğrenci Katılımına Yönelik Öz-yeterlik Algısının; dışa dönüklük, deneyime açıklık ve sorumluluk değişkenleri Öğretim Stratejilerine Yönelik Öz-yeterlik Algısının; dışa dönüklük ve sorumluluk değişkenleri ise Sınıf Yönetimine İlişkin Öz-yeterlik Algısının pozitif yordayıcıları olduğu tespit edilmiştir. Araştırmada ayrıca dışa dönüklük, deneyime açıklık ve sorumluluk değişkenlerinin Öğretmen Öz-yeterlik Algısını pozitif; duygusal dengesizlik (nevrotizm) değişkeninin negatif yönde yordadığı ve yumuşak başlılık (uyumluluk) değişkeninin anlamlı bir yordayıcı olmadığı görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Beş faktör kişilik özellikleri, öz-yeterlik algısı, öğretmen adayları.

* Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Erzincan; e-posta: hhbahar@erzincan.edu.tr

** Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Erzincan; e-posta: mkagan@erzincan.edu.tr

1. Giriş

Kişilik bireyin doğuştan getirdiği ve daha sonra yaşantıları sonucu kazandığı, bireyi diğerlerinden ayıran özellikler olarak tanımlanabilir (Doğan, 2012). Diğer bir tanımda kişilik, bireylerin düşünce, duygu ve davranışlarındaki farklılıkları belirleyen ve yaşanan andaki biyolojik durum veya sosyal ortam ile açıklanamayan, süreklilik gösteren özellikleri ve eğilimleri olarak ifade edilmiştir (Berens and Nardi, 1999). McCrae ve Costa (1987) ise kişiliği, bireyin farklı durumlardaki davranışlarını açıklayan, süreklilik gösteren, bireylerarası, duygusal, motivasyona ve deneyime dayalı etkileşim biçimi olarak tanımlamıştır. Bu tanımlardan hareketle kişiliğin bireyin baskın özelliklerinden birisi olarak duygu ve davranışlarının önemli belirleyicilerinden olduğu (Berens and Nardi, 1999), günlük yaşam içerisinde çalışma ve sosyal ortamlarında da etkileyici bir unsur olduğu anlaşılmaktadır (Sığırı ve Gürbüz, 2011). Kişilik üzerine yoğun tartışmalar ve çok çeşitli tanımlamalar bulunmakla birlikte kişiliği açıklayan kapsamlı kuramlardan birisi de beş faktör kişilik kuramıdır. Beş faktör kişilik kuramının kişilikle ilgili ortaya çıkan farklı görüşleri bir çatıda topladığı söylenebilir (Bacanlı, İlhan ve Aslan 2009). Kuramda dışadönüklük, nevrozizm, deneyime açıklık, uyumluluk ve sorumluluk olmak üzere beş temel kişilik özelliğine vurgu yapılmıştır (İnanç ve Yerlikaya, 2018, s.288). Bu kişilik boyutlarının temel özellikleri şöyle özetlenebilir:

Nevrotizm duygu ve duygusal kontrolün bir ölçüsü olarak tanımlanmaktadır (Costa ve McCrae, 1992). Normal kişiliğin, korku, üzüntü, utanç, öfke, suçluluk ve iğrenme gibi olumsuz etkilere maruz kalma eğilimini gösteren bir boyuttur (Rothmann and Coetzer, 2003). Nevrotizm olgusu bireyin karşılaştığı durumlarda sonuçlara ilişkin olumlu düşünme yerine sürekli olumsuz sonuçlarla karşılaşacağını düşünmesidir (Grant ve Wrzesniewski, 2010). Düşük seviyeli bireyler duygular üzerinde iyi bir kontrol ve kararlılık sağlarken, yüksek seviyeli bireyler endişeye yatkınlık ile birlikte biraz hassas ve sınırlı olabilirler (Costa ve McCrae, 1992). Ayrıca, kişiliğin bu boyutundan yüksek puan alanlar psikiyatrik problem riski altında olabilir (Rothmann and Coetzer, 2003). Bu boyutta düşük puan alan bireyler sakin, rahat ve iyi uyum sağlayan bireylerdir (İnanç ve Yerlikaya, 2018, s.288). Üniversite öğrencileri ile ilgili olarak yapılan bir araştırmada (Albayrak, Yazıcı ve Reisoğlu, 2016), akademik öz yeterlik ile nevrozizm arasında negatif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir.

Dışadönüklük, sosyallik, atılganlık, etkinlik ve konuşkanlık gibi özellikleri içerir. Dışadönükler enerjik ve iyimser bireylerdir (Rothmann and Coetzer, 2003). Diğer insanlarla birlikte olmaktan hoşlanma, eğlenceyi sevme, güç, istekli olma, arkadaşça davranma gibi özellikler bu faktörü temsil etmektedir (Somer, Korkmaz ve Tatar, 2002). Dışadönüklük boyutunun her iki tarafında aşırılık söz konusudur. Bir tarafından aşırı dışa dönükler varken diğer tarafında aşırı içedönükler bulunmaktadır (Burger, 2006). Dışadönükler genellikle maceracı, sosyal ve konuşkan iken, içe dönükler genellikle sessiz ve utangaçtır (Costa and McCrae, 1992). Dışadönüklük puanı yüksek olan bireyler eğlenceyi seven, konuşkan, şakacı, sevecen ve sosyal kişilerdir. Düşük puan alanların içedönüklük özellikleri baskın olup çekingen, mesafeli, sessiz, edilgen ve yalnızlığı seven kimseler olarak tanımlanabilir (İnanç ve Yerlikaya, 2018, s.288). Dışadönüklük olumlu duygular ve deneyimlerle karakterizedir ve bu nedenle olumlu bir etki olarak görülür (Clark and Watson, 1991).

Deneyime açıklık, bu özelliği baskın olan bireylerin ilgi alanları geniştir ve yeniliğe ilgi duyarlar (Hughes, Rowe, Batey and Lee, 2012). Hem iç hem de dış dünyaya karşı meraklıdırlar ve yaşamları deneysel olarak daha zengindir (Clark and Watson, 1991). Bu boyuttan düşük puan alanlar geleneksel ve muhafazakar bir dünya görüşüne sahip olma eğiliminde iken, yüksek puan alanlar otoriteyi sorgulayan, yeni sosyal ve siyasi fikirlere eğilim gösterirler (Rothmann and Coetzer, 2003). Deneyime açıklık boyutundan yüksek puan alan bireylerin sürekli olarak farklı arayışlar içinde olduğu söylenebilir. Düşük puan alanlar ise geleneksel değerleri korumaya ve belirli bir yaşam tarzını sürdürmeye eğilimlidirler (İnanç ve Yerlikaya, 2018, s.288).

Uyumluluk boyutu sosyal yaşamda uyumlu olup olmamakla ilgilidir. Uyumlu birey temelde diğer insanlara yardım etmeye istekli olan, başkalarına sempati duyan, özgeci bir yapıya sahiptir (Clark and Watson, 1991). Bu boyuttan yüksek puan alan bireyler nazik, sempatik, arkadaş canlısı olarak tanımlanır (Costa and McCrae, 1992). Yine uyumluluk boyutundan yüksek puan alan bireyler uysal, güvenilir, yardımsever, cömert ve iyi huylu olmalarına karşılık, düşük puan alanlar şüpheli, eleştirici, çabuk kızan, cimri ve düşmanca tavırları olan bireyler olarak tanımlanır. Yüksek puan alanlar işbirliğine, düşük puan alanlar ise rekabete daha yatkındır (İnanç ve Yerlikaya, 2018, s.288).

Sorumluluk boyutu bireyin iş ahlakı, düzeni ve titizliğiyle ilgilidir (Costa ve McCrae, 1992). Sorumlu kişi aynı zamanda amaçlı, güçlü ve kararlıdır (Clark and Watson, 1991). Bu boyut bireylerin bireylerin ne kadar kontrollü, disiplinli, tertipli, organize ve başarıya yönelimli olduğu ile ilişkilidir. Bu boyuttaki puanları yüksek olan bireyler çalışkan, dakik, iyi organize olmuş, hırslı ve azimli; düşük puan alan bireyler ise dikkatsiz, dağınık, amaçsız, ihmalkâr ve işten kaçan kişiler olarak tanımlanır (İnanç ve Yerlikaya, 2018, s.288).

Bireyin tüm eylemlerinde belirleyici rol oynayan kişilik özelliklerinin yanında herhangi bir durumdaki performansını etkileyen bazı faktörler vardır. Bu faktörlerden birisi de bireyin belli bir performansı başarılı olarak yapma kapasitesine duyduğu inanç düzeyi, diğer bir ifadeyle öz-yeterlik algısıdır. Tanım olarak öz-yeterlik, bireyin belirli performans tiplerine ulaşmak için gerekli olan davranış biçimlerini düzenleme ve gerçekleştirme yeterliliğine ilişkin öznel yargılarına gönderme yapmasıdır (Bandura, 1986). Öz-yeterlik bireyin bir davranışı başarı ile sonlandırabilme inancı olarak tanımlanabilir (Bandura, 1977, s.79). Öz-yeterliği, kişinin bir işi yapmak için gerekli becerilere ne ölçüde sahip olduğu konusundaki inancı olarak da tanımlamak mümkündür (Bandura, 1994, s.71).

Bandura'ya göre öz-yeterlik inancı, yeteneklerimiz üzerindeki inancımıza dayanır. Belirli hedeflere ulaşmak için belirli bir davranışı organize etmek ve hedefi gerçekleştirmek için gereklidir (Kurbanoglu, 2004). Bandura (1977) ya göre insanların öz-yeterlik düşünceleri, becerilerini geliştirmek için gerekli olan davranışlarını düzenleme kapasiteleri ve yeterlilikleri ile ilgili olan düşüncelerini kapsamaktadır. Öz-yeterlik algısı, bu bakımdan motivasyonu etkileyenlerin ve hareketin yakın belirleyicilerinin önemli bir dizisidir (Bandura, 1986, 1977). Öz-yeterlik inancı, öğretmenin yeterince güdülenmemiş veya tamamen isteksiz olan öğrencilerin olduğu bir grupta bile, katılım sağlayabileceğine ve istedik öğrenme sonuçlarını ortaya çıkarabileceğine yönelik inancını temsil eder (Moran ve Hoy, 2001).

Bandura'ya (1977) göre öz-yeterlik düşüncesi insan etkinliğinin oldukça önemli bir faktörüdür. O'na göre insanlar yaşamlarını kişisel öz-yeterlik düşünceleri ile yönlendirir. Öz yeterlik düşünceleri önemli ölçüde "insanların takip edecekleri davranış tarzlarını, ne kadar çaba ortaya koyacaklarını, engeller ve başarısızlıklar karşısında ne kadar süre dayanacaklarını" içermektedir. Benzer şekilde bireylerin zorluklar karşısındaki dirençlerini, düşünce yapılarının öz-engelleyici ya da öz-yardımcı olup olmadığını, çevresel taleplerle başa çıkarken karşılaştıkları stres, depresyon ile nasıl mücadele ettiklerini kapsamaktadır. Bu bakımdan, algılanan öz-yeterlik kişinin becerileri ya da algılanan beceri eksikliği göz önüne alındığında bireyin yapabileceklerinin öznel ve içsel yargılarını da yansıtmaktadır.

Kişilerin kapasitelerini olduğundan daha az algılamaları sahip oldukları becerileri en iyi şekilde kullanabilmelerini engellerken, kişinin gerçek kapasitesini olduğundan biraz daha fazla algılaması çoğu durumda performans üzerinde olumlu etkileri de bulunmaktadır (Moran, Hoy ve Hoy, 1998). Pozitif yeterlik inancı taşıyan kişilerin gönüllü görev almalarının yanı sıra, güçlükler karşısında daha dayanıklı ve ısrarcı olduklarını, daha az stresle daha olumlu sonuçlar elde ettikleri gözlemlenmiştir. Yine yüksek öz-yeterlik inancı olan öğretmenlerin öğrencileri güdülemek için daha çok çaba harcadığı, akademik işlere daha çok zaman ayırdığı ve başarıyı artırabildiği (Bandura, 1977), yeni fikirlere daha açık, yeni yöntemleri denemeye daha istekli olduğu bulunmuştur (Cousins & Walker, 2000).

Öğretmenlerin meslekleri ile ilgili olarak öz-yeterlik algı düzeyleri, öğretmenlik görevini nitelikli bir şekilde yapabilmek bakımından önemli görülmektedir. Yapılan bu çalışmada öğretmen adaylarının öz yeterlik algı düzeyleri ile kişilik özellikleri boyutuyla ele alınmıştır. Araştırmanın amacı, öğretmen adaylarının beş faktör kişilik boyutlarına ilişkin puanlarının, öğretmen öz-yeterlik algı puanlarının anlamlı bir yordayıcısı olup olmadığını belirlemektir. Bu amaçla aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Öğretmen adaylarının beş faktör kişilik alt boyutlarına ilişkin puanları Öğrenci Katılımına Yönelik Öz-yeterlik (ÖKYÖ) algısının anlamlı bir yordayıcısı mıdır?
2. Öğretmen adaylarının beş faktör kişilik alt boyutlarına ilişkin puanları Öğretim Stratejilerine Yönelik Öz-yeterlik (ÖSYÖ) algısının anlamlı bir yordayıcısı mıdır?
3. Öğretmen adaylarının beş faktör kişilik alt boyutlarına ilişkin puanları Sınıf Yönetimine Yönelik Öz-yeterlik (SYYÖ) algısının anlamlı bir yordayıcısı mıdır?

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada model olarak ilişkisel tarama yöntemi seçilmiştir. İlişkisel araştırmalar, iki ya da daha fazla değişken arasındaki birlikte değişimin varlığını belirlemeyi amaçlamaktadır (Karasar, 2012).

2.2. Araştırma Grubu

Araştırma grubu, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Eğitim Fakültesinin yedi farklı öğretmen yetiştirme programında öğrenim gören 318 öğretmen adayı öğrenciden oluşmaktadır. Katılımcılar lisans programının üç ve dördüncü sınıflarına kayıtlı olup, kayıtlı olduğu programda altıncı ve sekizinci dönem derslerini almakta olan öğrencilerinden oluşmaktadır. Örneklem grubunun sınıf düzeyi, bölüm ve cinsiyete göre dağılımı ise Tablo 1’de gösterilmiştir

Tablo 1: Araştırma Grubunun Cinsiyet, Sınıf Düzeyi ve Kayıtlı Olduğu Programa Göre Dağılımı

Değişkenler ve alt boyutları	f	Yüzde
Cinsiyet		
Erkek	176	55,3
Kadın	142	44,7
Sınıf Düzeyi		
Üçüncü sınıf	162	50,9
Dördüncü sınıf	156	49,1
Kayıtlı olduğu program		
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	37	11,6
İlköğretim Matematik Öğretmenliği	20	6,3
Fen Bilgisi Öğretmenliği	68	21,4
Sınıf Öğretmenliği	117	36,8
Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği	24	7,5
Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği	27	8,5
Müzik Öğretmenliği	25	7,9
Toplam	318	100,0

2.3. Veri toplama araçları

Veri toplama aracı olarak Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi (SDKT) ile Öğretmen Öz-yeterlik Ölçeği (ÖÖÖ) kullanılmıştır. SDKT Beş Faktör Kuramına dayalı olarak, kişiliğin üst düzeydeki boyutlarını

ölçmek amacıyla, üniversite öğrencileri üzerinde kullanılabilir bir ölçme aracı olarak Bacanlı, İlhan ve Aslan (2009) tarafından geliştirilmiştir. Toplamda 40 sıfat çiftinin bulunduğu SDKT'de duygusal dengesizlik, dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk olmak üzere beş alt boyut bulunmaktadır. Mevcut uygulamada, ölçeğin alt boyutlarının iç tutarlılığı ile ilgili bulgular ise Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2: Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi ve Alt Ölçeklerinin İç Tutarlılık Katsayıları

SDKT alt boyutları	Madde sayısı	Bacanlı, İlhan ve Aslan (2009)	Mevcut uygulama	
			N	Güvenirlilik
Duygusal Dengesizlik (DD)	7	.73	318	,68
Dışadönüklük (DDÖ)	9	.89	318	,86
Deneyime Açıklık (DA)	8	.80	318	,77
Yumuşak Başlılık (YB)	9	.87	318	,79
Sorumluluk (SOR)	7	.88	318	,80

DD boyutu Beş Faktör Kişilik Kuramındaki Nevrotizm boyutu ile ilişkili özellikleri ölçerken, YB boyutu Uyumluluk niteliklerini ölçmeye yöneliktir.

2.3.2. Öğretmen Öz-yeterlik Ölçeği (ÖÖÖ):

Öğretmen adaylarının Öğretmen Öz-yeterliklerini belirlemek için ise Moran, Hoy ve Hoy (1998) tarafından geliştirilen ve Çapa, Çakıroğlu ve Sarıkaya (2005) tarafından Türk öğretmen adayı örneklemini için uyarlanan Öğretmen Öz-yeterlik Ölçeği kullanılmıştır. Öğrenci Katılımına Yönelik Öz-yeterlik (ÖKYÖ), Öğretim Stratejilerine Yönelik Öz-yeterlik (ÖSYÖ) ve Sınıf Yönetimine Yönelik öz-yeterlik (SYYÖ) olmak üzere üç alt boyutu bulunan ve her alt boyutunda sekiz madde olan Öğretmen Öz-yeterlik Ölçeğinde toplam 24 madde bulunmaktadır.

Tablo 3
Öğretmen Öz-yeterlik Ölçeği ve Alt Ölçeklerinin İç Tutarlılık Katsayıları

Boyutlar	Madde sayısı	Çapa, Çakıroğlu ve Sarıkaya (2005)	Mevcut uygulama	
			N	Güvenirlilik
ÖKYÖ	8	.82	318	,87
ÖSYÖ	8	.86	318	,89
SYYÖ	8	.84	318	,89
ÖÖ Toplam	24	.93	318	,95

Mevcut çalışmada ölçeğin tamamı ve alt ölçekler için bulunan iç tutarlılık katsayıları Tablo 3'te gösterilmiştir. Ölçeğin tamamına ilişkin bulunan iç tutarlılık katsayısı .95'tir. Ölçeğin alt boyutlarından bulunan iç tutarlılık katsayıları ÖKYÖ için .87, ÖSYÖ için .89, SYYÖ için ise .89'dur. Bulunan iç tutarlılık katsayıları uygulanan ölçeğin güvenilir olduğunu ve araştırma amacına yönelik olarak kullanılabilirliğini göstermektedir.

2.4. Verilerin Analizi

Araştırma sorularını cevaplandırmak için çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Regresyon analizinde standart yöntem olan enter metodu kullanılmıştır. Bağımlı değişkenler birlikte modele dâhil edilmiş, bağımlı değişkenlerin bağımsız değişken üzerindeki ortak etkisi incelenmiştir. Araştırmada öncelikle verilerin parametrik ya da non-parametrik istatistikler için uygun olup olmadığına bakılarak veri analizine başlanmıştır. Normallik dağılımı, çarpıklık-basıklık (-1 - +1), ortalama, ortanca, mod, saçılım ve histogram grafikleri ve grupların varyans eşitliği (Levene F Testi) yapılan değerlendirme sonucunda normal dağılım gösterdiği ve veri setinin parametrik istatistikler için uygun olduğu belirlenmiştir. Mahalanobis uzaklığı ve Cook's (Cook'<1)

değerlerine göre normallik (çok değişkenli) ve doğrusallık varsayımlarını etkileyen uç değerlerin olup olmadığı incelenmiş, yordayıcı değişkenler arasında yüksek bağlantı katsayısının bulunmaması koşulu için ise yordayıcı değişkenler arasındaki ikili korelasyon katsayıları, VIF, CI değerleri ve tolerans değeri incelenmiştir. Yapılan değerlendirmeler sonucunda araştırmada elde edilen veriler için çoklu doğrusal regresyon analizi yöntemi uygulanmıştır.

3. Bulgular

Öğretmen adaylarının beş faktör kişilik alt boyutlarına ilişkin puanlarının ÖKYÖ algısının anlamlı bir yordayıcısı olup olmadığını belirlemek için çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmış, analiz sonuçları Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4: Beş Faktör Kişilik Testi Puanlarının ÖKYÖ Yordamasına İlişkin Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	B	Standart Hata	β	t	p
Sabit	29,044	3,963		7,329	,000**
DD	-,120	,059	-,106	-2,042	,042*
DDÖ	,088	,065	,097	1,348	,179
DA	,291	,089	,243	3,282	,001**
YB	,059	,065	,055	,905	,366
SOR	,216	,071	,175	3,042	,003**
R: .491	R ² : .241	F ₅₋₃₁₀ : 19.670, p < .01			
*p < .05	**p < .01				

Yapılan tek yönlü ANOVA testi sonuçları, kurulan regresyon modelinin genel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir (F₅₋₃₁₀: 19.670, p < .01). Regresyon analizi sonucunda, DD (β : -.106), DA (β : .243) ve SOR (β : .175) puanlarının ÖKYÖ puanlarının anlamlı yordayıcıları olduğu tespit edilmiştir (R: .491, R²: .241). DA ve SOR puanları ÖKYÖ algısını pozitif yönde yordarken, DD boyutunun negatif yordayıcı olduğu anlaşılmaktadır. En güçlü yordayıcının DA olduğu bulunmuştur. DDÖ ve YB değişkenlerinin ÖKYÖ algısının anlamlı yordayıcıları olmadığı anlaşılmaktadır. DD, DA ve SOR değişkenlerinin birlikte ÖKYÖ algı puanlarının % 24,1'ini açıkladığı tespit edilmiştir.

Öğretmen adaylarının beş faktör kişilik alt boyutlarına ilişkin puanların ÖSYÖ algısının anlamlı bir yordayıcısı olup olmadığına ilişkin yapılan çoklu doğrusal regresyon analizi sonuçları Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5: Beş Faktör Kişilik Testi Puanlarının ÖSYÖA Puanlarını Yordamasına İlişkin Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	B	Standart Hata	β	t	p
Sabit	29,173	4,289		6,803	,000**
DD	-,060	,064	-,050	-,941	,347
DDÖ	,157	,071	,164	2,219	,027*
DA	,246	,096	,195	2,564	,011*
YB	,053	,070	,047	,758	,449
SOR	,174	,077	,134	2,261	,024*
R: .449	R ² : .202	F ₅₋₃₁₀ : 15.661, p < .01			
*p < .05	**p < .01				

Kurulan regresyon modelinin genel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir (F₅₋₃₁₀: 15.661, p < .01). Beş faktör kişilik testi puanlarından DDÖ (β : .164), DA (β : .195) ve SOR (β : .134) değişkenlerinin ÖSYÖ algısının anlamlı yordayıcıları olduğu, DD ve YB değişkenlerinin anlamlı yordayıcılar olmadığı bulunmuştur (R: .449, R²: .202, p < .01). En güçlü yordayıcının DA olduğu, onu DDÖ ve SOR

boyutlarının takip ettiği görülmüştür. DDÖ, DA ve SOR değişkenlerinin ÖSYÖ algısının % 20.2'sini açıkladığı tespit edilmiştir.

Tablo 6'da öğretmen adaylarının beş faktör kişilik alt boyutlarına ilişkin puanları SYYÖ algısının anlamlı bir yordayıcısı olup olmadığını belirlemek için yapılan çoklu doğrusal regresyon analizinin sonuçları gösterilmiştir.

Tablo 6: Beş Faktör Kişilik Testi Puanlarının SYYÖA Puanlarını Yordamasına İlişkin Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	B	Standart Hata	β	t	p
Sabit	34,274	4,481		7,649	,000**
DD	-,114	,067	-,092	-1,711	,088
DDÖ	,276	,074	,278	3,730	,000**
DA	-,012	,100	-,009	-,120	,904
YB	,042	,073	,036	,568	,570
SOR	,243	,080	,180	3,021	,003**
R: .430	R ² : .185	F ₅₋₃₁₀ : 14.101 , p < .01			
*p < .05	**p < .01				

Beş Faktör Kişilik Testi alt boyutlarına ilişkin puanların, SYYÖ algısı puanlarını yordamasına ilişkin oluşturulan regresyon modelinin genel olarak anlamlı olduğu görülmektedir (F₅₋₃₁₀: 14.101, p < .01). Çoklu doğrusal regresyon analizi sonuçları, DDÖ (β : .278) ve SOR puanlarının (β : .180) anlamlı yordayıcılar olduğunu, DD, DA ve YB puanlarının SYYÖ algısının anlamlı yordayıcıları olmadığını göstermektedir (R: .430, R²: .185, p < .01). DDÖ ve SOR puanlarının, SYYÖ algısı puanlarının % 18,5'ini açıkladığı görülmüştür.

4. Tartışma ve Sonuç

Öğretmen adaylarının ÖKYÖ algısında Beş Faktör Kişiliğin DD, DA ve SOR boyutları önemli yordayıcılar iken, DDÖ ve YB değişkenleri önemli birer yordayıcı değildir. DA ve SOR pozitif, DD ise negatif yordayıcılardır. DD boyutu kişiliğin olumsuz etkilere maruz kalma eğilimini gösteren özelliklerini temsil etmektedir. Bu sebeple, DD'nin ÖKYÖ algısının negatif bir yordayıcısı olması doğal algılanabilir. Diğer taraftan yeniliğe ilgi duymayı ve geniş bir ilgi alanına sahip olmayı gerektiren DA ile iş ahlakı, düzen ve titizlik gerektiren SOR boyutlarının pozitif yordayıcılar olması da beklenen bir sonuç olarak görülebilir. ÖKYÖ algısının kişiliğin alt boyutları olan DDÖ ve YB ile bağlantılı olmadığı anlaşılmaktadır. ÖSYÖ algısında DDÖ, DA ve SOR boyutları anlamlı yordayıcılar iken, DD ve YB değişkenlerinin anlamlı yordayıcılar değildir. DA boyutu DDÖ ve SOR'a göre daha güçlü yordayıcıdır. SYYÖ algısında DDÖ ve SOR puanları önemli yordayıcılardır. DD, DA ve YB boyutları SYYÖ üzerinde yordayıcı bir etkiye sahip değildir.

Yapılan bu çalışma, öğretmen öz-yeterlik algısının kişiliğin bazı boyutları ile bağlantılı olduğunu göstermektedir. Normal kişiliğin korku, üzüntü, utanç, öfke, suçluluk ve iğrenme gibi olumsuz etkilere maruz kalma eğilimini temsil eden DD boyutunun (Rothmann and Coetzer, 2003), ÖKYÖ algısının negatif yönlü yordayıcısı olduğu, öz-yeterlik algısının diğer boyutları ile bir bağlantısının olmadığı anlaşılmıştır. Kişiliğin olumsuz yönü olarak görülen bu boyutun, ÖKYÖ algısında negatif yönlü bir yordayıcı olması beklenen bir sonuç olarak değerlendirilebilir.

Kişiliğin sosyallik, atılganlık, etkinlik, konuşkanlık (Rothmann and Coetzer, 2003) gibi olumlu özelliklerini içeren DDÖ boyutu, öz-yeterliğin ÖSYÖ ve SYYÖ boyutları ile bağlantılıdır. DDÖ boyutunu temsil eden diğer insanlarla birlikte olmaktan hoşlanma, eğlenceyi sevme, güç, istekli olma, arkadaşça davranma gibi özellikleri temsil eden dışadönüklük (Somer, Korkmaz ve Tatar, 2002) puanı arttıkça ÖSYÖ ve SYYÖ puanları da artış göstermektedir. İçedönüklük olarak yorumlanabilen DDÖ puanının düşüklüğü ile birlikte (Burger, 2006), ÖSYÖ ve SYYÖ puanları da düşüş göstermektedir. Yapılan bir çalışmada (Ayan, 2017), dışadönüklük düzeyinin öz-yeterlik

üzerinde pozitif bir etkisinin olduğu belirlenmiştir. Ortaöğretim öğretmenlerinin kişilik özelliklerinin öğretmen yeterliliklerine etkisinin incelendiği bir çalışmada (Kalafat, 2012), deneyime açıklık boyutunun öğretmen yeterliğini yordayan en güçlü yordayıcı olduğu bulunmuştur.

Kişiliğin yeniliğe ilgi duyma ve ilgi alanının genişliği ile bağlantılı olan DA boyutu (Hughes, Rowe, Batey and Lee, 2012), ÖKYÖ ve ÖSYÖ'nün pozitif yönlü yordayıcısıdır. Bulunan bu sonuç, yüksek öz-yeterlik inancı olan öğretmenlerin, yeni fikirlere daha açık, yeni yöntemleri denemeye daha istekli olduğu bulgusu ile benzerlik göstermektedir (Cousins & Walker, 2000). Öz-yeterlik inancı yüksek olan öğretmenler, uygulamalarında değişik türden öğrenci merkezli öğretim stratejileri kullanmaya ve kullandıkları yöntemleri geliştirmek için araştırma yapmaya eğilimlidirler (Duban ve Gökaçan, 2012). Diğer taraftan, çevredeki değişimlerden en fazla ve çabuk etkilenen kurum okuldur. Öğretmen çevrede meydana gelen bu değişikliklere kayıtsız kalmaz (Çelikten, Şanal ve Yeni, 2005). Bu sebeple DA boyutunun aslında öğretmenlerde olması beklenen özellikleri içerdiği, bu sebeple pozitif yönlü bir yordayıcı olmasının beklenen bir sonuç olarak değerlendirilebileceği söylenebilir.

Kişiliğin sosyal yaşamda uyumlu olup olmama durumu ile ilgili olan boyutu yumuşak başlıktır (Clark and Watson, 1991). Bu boyutta yüksek puan alanlar uysal, güvenilir, yardımsever, cömert ve iyi huylu, düşük puan alanların ise şüpheli, eleştirici, çabuk kızan, cimri ve düşmanca tavırları olan kişiler olarak tanımlanmıştır (İnanç ve Yerlikaya, 2018, s.288). Öğretmen öz-yeterlik algısı alt boyutlarının bu özelliklerle bağlantılı olmadığı anlaşılmıştır. Aslında iyi bir öğretmenin aynı zamanda uysal, güvenilir, yardımsever, cömert ve iyi huylu olması beklenir (Sünbül, 1996). Ancak bu beklentinin bu araştırma sonuçları ile desteklenmediği anlaşılmaktadır.

Kişiliğin iş ahlakı, düzeni ve titizliği ile ilgili olan (Costa ve McCrae, 1992) SOR boyutunun, öğretmen öz-yeterlik algısının her üç boyutu ile de bağlantılı olduğu görülmüştür. Bireylerin kontrollü, disiplinli, tertipli, organize ve başarıya yönelimli olma eğilimlerini temsil eden sorumluluk (İnanç ve Yerlikaya, 2018, s.288) boyutunun ÖKYÖ, ÖSYÖ ve SYYÖ algıları ile pozitif ilişkili olması beklenen bir sonuç olarak değerlendirilebilir.

Kaynaklar

- Albayrak, E., Yazıcı, H., ve Reisoğlu, S. (2016). Üniversite Öğrencilerinde Kişilik Özellikleri, Akademik Öz-Yeterlik, Akademik Kontrol Odağı ve Akademik Erteleme. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 38, 90-102.
- Ayan, A. (2017). Yalnızlık ve utangaçlık düzeyinin öz-yeterlik ve öfke kontrolü üzerine etkisi, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(1), 87-108.
- Bacanlı, H., İlhan, T., ve Aslan, S. (2009). Beş faktör kuramına dayalı bir kişilik ölçeğinin geliştirilmesi: Sıfatlara dayalı kişilik testi (SDKT). *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 261-279.
- Bandura, A. (1977). *Self-Efficacy: The Exercise of Control*. New York: Freeman.
- Bandura, A. (1986). *Social Foundations of Thought and Action: A Social Cognitive Theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Bandura, A. (1994). Self-efficacy. In V. S. Ramachandran (Ed.), *Encyclopedia of human behavior*, 4, 71-81, New York: Academic Press.

- Berens, L. V. & Nardi, D. (1999). *The sixteen personality types: descriptions for self-discovery*. Huntington Beach - California: Telos Publications.
- Burger, J. M. (2006). *Kişilik*, (Çev. İ. Deniz ve E. Sarıoğlu), İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Çapa, Y., Çakıroğlu, J., ve Sarıkaya, H. (2005). The development and validation of a Turkish version of teachers' sense of efficacy scale. *Eğitim ve Bilim (Education and Science)*, 30(137): 74-81.
- Çelikten, M. (2005). Öğretmenlik mesleği ve özellikleri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(19), 207-237.
- Clark, L., A. & Watson, D. (1991). General affective dispositions in physical and psychological health. In C.R. Snyder & D.R. Forsyth (Eds.) *Handbook of social and clinical psychology: The health perspective*. New York: Pergamon.
- Costa, P. T. & McCrae, R. R. (1992). *NEO PI-R professional manual*. Odessa, Florida: Psychological Assessment Resources.
- Cousins, J., B., & Walker, C.A. (2000). Predictors of educators' valuing of systemic inquiry in schools. *Canadian Journal of Program Evaluation (Special Issue)*, 25-53.
- Doğan, T. (2012). Beş faktör kişilik özellikleri ve öznel iyi oluş. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 14(1), 56-64.
- Duban, N. Y. ve Gökaçan, N. (2012). Sınıf öğretmeni adaylarının fen öğretimi öz-yeterlik inançları ve fen öğretimine yönelik tutumları. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(1), 267-280
- Grant, A., M. & Wrzesniewski, A. (2010). Core self evaluations, other-orientation, anticipated guilt and gratitude and job performance. *Journal of Applied Psychology*, 95(1), 108-121.
- Hughes, D., J., Rowe, M., Batey, M. & Lee, A. (2012). A tale of two sites: Twitter vs. Facebook and the personality predictors of social media usage. *Computers in Human Behavior*, 28(2), 561-569.
- İnanç, B. Y. ve Yerlikaya, E. E. (2018). *Kişilik kuramları*, Ankara: Pegem Akademi.
- Kalafat, S. (2012). Lise öğretmenleri kişilik özelliklerinin öğretmen yeterliliklerine etkisi. *Journal of Higher Education & Science/Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 2(3), 193-200.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar, ilkeler, teknikler*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kurbanoglu, S. S. (2004). Öz-yeterlik inancı ve bilgi profesyonelleri için önemi. *Bilgi Dünyası*, 5(2), 137-152.
- McCrae, R. R., & Costa, P. T. (1987). Validation of a five-factor model of personality across instruments and observers. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(1), 81-90.
- Moran, M., T., Hoy, A. W., & Hoy, W. K. (1998). Teacher efficacy: Its meaning and measure. *Review of Educational Research*, 68(2), 202-248.

Öğretmen Adaylarında Öz-yeterlik Algılarının Yordayıcısı Olarak Beş Faktör Kişilik...

- Moran, M., T., & Hoy, A. W. (2001). Teacher efficacy: Capturing an elusive construct. *Teaching and Teacher Education*, 17(7), 783-805.
- Rothmann, S., & Coetzer, E., P. (2003). The big five personality dimensions and job performance. *SA Journal of Industrial Psychology*, 29(1), 68-74.
- Sıgı, Ü. ve Gürbüz, S. (2011). Akademik başarı ve kişilik ilişkisi: Üniversite öğrencileri üzerinde bir araştırma. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 10 (1), 30-48.
- Somer, O., M. Korkmaz ve Tatar, A. (2002), Beş faktör kişilik envanterinin geliştirilmesi-I: Ölçek ve alt ölçeklerin oluşturulması, *Türk Psikoloji Dergisi*, 17(49), 21-33.
- Sünbül, A. M. (1996). Öğretmen niteliği ve öğretimdeki rolleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 2(4), 597-608.

Araştırma makalesi: Bahar, H. H. & Kağan, M. (2018). Öğretmen adaylarında öz-yeterlik algılarının yordayıcısı olarak beş faktör kişilik özellikleri. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20 (3), 676-686.